

Akkervogel- projecten in West- Vlaanderen

Patrijs - Koen Devos

Inventariseren om te leren

De landbouw is continu aan verandering onderhevig. Meestal gaat dit gepaard met intensivering van het grondgebruik. Een hele reeks typische vogels van het landbouwgebied, waarvan Veldleeuwerik en Patrijs de bekendste zijn, ondervinden hier veel hinder van en gaan sterk achteruit. Niet alleen vogels kennen zulke trend, dit geldt evengoed voor tal van planten, vlinders en amfibieën. De vogels zijn echter het meest opvallend en herkenbaar. Als deze soorten verdwenen zijn, wordt het platteland op slag een stuk saaier. De afgelopen jaren werden in een aantal proefgebieden in West-Vlaanderen broedvogelinventarisaties uitgevoerd om meer over verspreiding en aantallen te weten te komen.

Oplossingen voor deze achteruitgang moeten binnen de landbouw zelf gezocht worden, want deze vogels kunnen nergens elders terecht. Acties op maat van de boer én van de vogels zijn hiervoor noodzakelijk. Het provinciebestuur van West-Vlaanderen steunt onderzoek naar mogelijke oplossingen en realiseert proefprojecten op het terrein in het Heuvelland en in Zwevegem. Dit gebeurt in samenwerking met een reeks partners uit het buitengebied: landbouwers natuurlijk, maar ook vogelkijkers, jagers, het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). In een coproductie van het INBO en de provincie werd een rapport uitgegeven waarin bruikbare beschermingsmaatregelen worden opgesomd (zie www.inbo.be/akkervogels).

De beste maatregel om er voor te zorgen dat iedereen kan blijven genieten van zingende leeuweriken en kleurrijke Geelgorzen, is het voorzien van een netwerk van onbespoten randstroken en overhoekjes met aangepast beheer. Dit kunnen vaste grasstroken zijn met meerdere wilde grassoorten, maar ook speciaal geteelde gewassen waar de vogels 's winters veel zaad van kunnen eten. 'Leeuwerikvlakjes' zijn niet mee ingezaaide vlakjes van 20 m² in een graanveld die er voor zorgen dat de vogels in het dichte gewas kunnen landen en er broeden, iets wat in de huidige productieve teelten vaak een knelpunt is. In het Heuvelland is de jarenlange achteruitgang van de Geelgors gestopt door het laten staan van ongeoogste stroken graan. Hierdoor hebben de vogels de hele winter voldoende voedsel, een vaak vergeten knelpunt.

Dat de vogels zulke stroken vooral gebruiken als ze zongericht en langs een doornige haag gelegen zijn, hebben we geleerd uit dit project. Zo kan de maatregel elders efficiënter toegepast worden. In Zwevegem leerden we dat de Gele Kwikstaart veel gebruik maakt van de leeuwerikvlakjes, dus die soort kan daarmee ook geholpen worden. Onderzoek in het buitenland brengt nog extra voordelen van akkervogelmaatregelen aan het licht: nuttige natuurlijke plaagbestrijders nemen toe, erosie en stikstofuitspoeling nemen af. Deze feiten hebben de Vlaamse Landmaatschappij er toe aangezet om in de nabije toekomst een extra pakket beheerovereenkomsten in het leven te roepen, gericht op de bescherming van akkervogels. Zo kan de landbouwer een cent verdienen aan deze maatregelen.

In het voorjaar van 2006 werd ten zuiden van Zwevegem voor het derde en voorlopig laatste jaar een broedvogelinventarisatie uitgevoerd van een reeks akkervogels. De inventarisatie gebeurde door vrijwilligers van Vogelwerkgroep ZW-Vlaanderen. Het gaat om een studiegebied van ongeveer 1800 ha waar we een antwoord willen krijgen op vragen als: welke soorten zitten er (nog...), hoeveel zijn het er, waar precies zitten de meeste, zijn er veel verschuivingen van jaar tot jaar, enzovoort.

Met deze kennis hopen we de bescherming van akkervogels beter te kunnen organiseren in heel Vlaanderen. In dezelfde omgeving vinden ook experimentele beschermingsmaatregelen plaats, met steun van de provincie West-Vlaanderen, de Zuid-West-Vlaamse Natuur- en Milieukoepel, lokale jagers en uiteraard de landbouwers zelf: overwinterend graan of quinoa als wintervoedsel en niet ingezaaide 'leeuwerikvlakjes' in graan om leeuweriken en kwikstaarten in de zomer te helpen. Voorlopig zijn er verre van genoeg maatregelen om de populaties echt op basis daarvan te doen toenemen. Ze dienen vooral om ervan te leren over de aanleg, impact op onkruiden, vogelbezoek, enz.

Hoe doen de broedvogels het? In bijgevoegde tabel zie je de evolutie van jaar tot jaar voor elke soort. Het ziet er vrij behoorlijk uit, zeker als je vergelijkt met de sterke achteruitgang voor de meeste van deze soorten in een groot deel van West-Europa. Jaarlijkse schommelingen zijn niet abnormaal in vogelpopulaties, en het is dan ook niet eenvoudig om op basis van drie jaar veldwerk een trend in het studiegebied te beschrijven. De evolutie die weergegeven wordt in de tabel moet bijgevolg eerder als een eerste indicatie voor een trend worden beschouwd. Bij veel soorten dateert

Landschap in studiegebied te Sint-Denijs (Zwevegem) met een leeuwerikvlakje in wintertarwe.

de grootste achteruitgang trouwens van vóór 2004 (bv. Graspieper en Grauwe Gors). De Veldleeuwerik houdt in deze regio verrassend goed stand. Dat komt omdat er nog een leuke teeltenmix met behoorlijk wat suikerbieten en graan verbouwd wordt, en de maïsteelt nog niet dominant is. De koude meimaand 2006 zorgde voor een tragere groei van de gewassen, en dat is gunstig voor de Veldleeuwerik. Soorten als Kievit en Gele Kwikstaart zijn het meest wispelturig qua broedlocatie, maar ook voor hen was 2006 een goed jaar, tegen de gangbare negatieve trend in.

	2004	2005	2006	Trend
Blauwborst	18 à 21	27	30	++
Braamsluiper	1	0	0	(-)
Fazant	28	65 à 66	78 à 79	++
Gele Kwikstaart	54 à 58	46 à 49	93	++
Grasmus	31 à 36	44 à 45	42 à 43	=
Graspieper	13	16 à 17	11 à 12	=
Grauwe gors	2 à 5	0 à 1	0 à 5	(-)
Kievit	83	75 à 80	124 à 125	++
Kneu	1	2	19 à 20	++
Koekoek	1	2	1	=
Kwartel	2	7 à 10	21	++
Patrijs	38	48	42	=
Putter	0	1	0	(-)
Rietgors	6	6	4	-
Ringmus	30 à 31	22	18+	--
Torenavalk	1 à 3	2	3	=
Veldleeuwerik	61 à 63	67	77	+
Zomertortel	3	4	5	+

Tabel 1: Aantal broedterritoria en trend van vogels van landbouwgebied in studiegebied van 1.800 ha in Zwevegem (West-Vlaanderen) in 2004-2006. Voor Ringmus: aantal locaties, niet aantal koppels. Trend in onderzoeksperiode: "+" of "-" indien meer dan 20% verschil tussen uitersten, "++" of "--" indien meer dan 25% verschil. (-) = verdwenen. "=" is stabiel.

Een opvallend succesnummer is de Blauwborst. De eerste koppeltjes hebben sinds de jaren 1990 de nattere delen van akkers langs de Scheldevallei gekoloniseerd, maar we zien ze in het Zwevegemse jaarlijks verder toenemen langs greppels in puur akkergebied. De enkele proefvelden van koolzaad helpen de soort klaarblijkelijk ook. Idem voor de schaars geworden Kneu die dol is op de oliehoudende zaadjes die beschikbaar zijn vanaf juni. De oorzaak van het jaarlijks toenemend aantal Kwartel-territoria is een mysterie, maar kan mogelijk gelinkt worden aan (te?) warme en droge zomers in het zuiden en oosten van Europa.

Dé akkervogelgebeurtenis van 2006 was de plotse verschijning eind juni van tot 5 zingende Grauwe Gorzen rondom een groot erwtenveld in Kooigem. Het waren bijna zeker elders uitgemaaide vogels die een nieuwe stek hadden gezocht. Ongelukkig genoeg voor hen werd dat erwtenveld korte tijd nadien geogost. Hiermee verdwenen helaas ook weer de gorzen. Een onopvallend bruin vogeltje waar 20 jaar

*Figuur 1 : Situering telgebieden in de provincie West-Vlaanderen (oranje).
Vlnr: West-Vlaamse Heuvelland (2004-2006),
Torhout (enkel 2006), Zwevegem (2004-2006).*

geleden niemand in deze regio van opkeek - in dit studiegebied alleen al waren er toen 10 à 15 broedparen - was nu de 'twitch' van de maand voor vogelkijkend ZW-Vlaanderen.

In ons proefgebied lijkt het erop dat het de meeste soorten voor de wind gaat. Dit is te danken aan de relatieve kleinschaligheid van de landbouw (dus: veel randen), de mix aan teelten, een weinig versnipperd landschap en een reeks warme broedseizoenen. Het gebied is daarmee een uitzondering, zeker in de zandleemstreek. Trends in andere regio's laten een minder rooskleurig beeld zien. Een uitgebreider verslag hierover zal in Natuur.Oriolus worden gepubliceerd.

Olivier Dochy

olivier.dochy@inbo.be

Graanrand, bedoeld om 's winters te blijven staan. Dergelijke graanranden hebben veel succes bij Geelgorzen in het West-Vlaamse Heuvelland maar niet in de geelgorzenloze regio ten zuiden van Zwevegem.